

Specialybės kalba: tartis ir kirčiavimas

Rengė dr. Vilma Zubaitienė

Kirčiavimas

KIRTIS

Žodžio (turinčio ne vieną, o du ar daugiau skiemenų) vieno kurio nors skiemens išryškinimas, stipresnis ištarimas žodyje vadinamas **kirčiu**.

- *vāsara, akmuō, akis.*

Kirtis

- Lietuvių kalbos kirtis **laisvas**: gali būti kirčiuojamas bet kuris žodžio skienu (fiksuotas kirtis: pranc. – paskutinis, lenkų – priešpaskutinis, latvių – pirmas skienu).
 - Vartojami trys kirčio ženklai: kairinis (**gravis**) (˘), dešininis (**akūtas**) (´) ir riestinis (**circumfleksas**) (ˊ).
- Transkribuojant tekstus kirtį žymėti būtina.

3

SKIEMENYS

■ 1. TRUMPIEJI

a (*rasà*), i (*gina*), u (*bùdli*), e (*nèšti*) [o] fònas

■ 2. ILGIEJI

■ ilgieji balsiai (a, e, y, ū, o) – *kāsa, nēša*
dvigarsiai (dvibalsiai ir mišrieji dvigarsiai)

■ ie, uo, ai, au, ei, ui – *sáulė, laũkas*

■ a, e, i, u+ l, m, n, r – *vārna, reñgti*

TRUMPIEJI SKIEMENYS

- KIRČIUOJAMI KAIRINIŲ KIRČIO ŽENKLU
- Kirčiuoti balsiai u ir i BK visada išlieka trumpi.
- PASTABA: šiuo ženklu kirčiuojami ir vadinamųjų ilgųjų skiemenų, sudarytų iš i, u + l, m, n, r, taip pat ui, pirmasis dėmuo: *Ūiti, tiltas, pinti, virti, kulti, dūrklas;* tarptautinių žodžių *eu, oi, ou*, pvz.: *terapėutas, asteròidas, klòunas; ol, om, on, or*, pvz.: *kòlba, bòmba, fòndas, fòrma.*

PRIEGAIÐĖS

Bendrinei lietuvių kalbai būdingos dvi priegaidės

- **TVIRTAPRADĖ** (labiau pabrėžiama dvibalsio, mišriojo dvigarsio ir ilgojo balsio pradžia; balsas iš pradžių labai staigiai stiprėja, o paskui visą laiką silpnėja).
- **TVIRTAGALĖ** (labiau pabrėžiama dvibalsio, mišriojo dvigarsio ir ilgojo balsio pabaiga; balsas pradžioje yra silpnesnis, o toliau vis stiprėja).
- Trumpieji skiemenys priegaidžių neturi.

Priegaidės nustatymo būdai

Remiantis kirčiuoto skiemens vieta žodyje, galima nustatyti:

- **žodžio galo** priegaidę;
- **priešpaskutinio skiemens** priegaidę;
- tolesnio skiemens priegaidę

Trečiasis priegaidės nustatymo būdas – **žodynas** ;)

ILGIEJI SKIEMENYS

- **KIRČIUOJAMI TVIRTAPRADIŠKAI:** kai kirčiuoto skiemens ilgasis balsis, dvibalsis ar mišrusis dvigarsis tariamas krintančiu tonu. Žymima dešiniu kirčio ženklų. Tvirtapradę priegaidę gali turėti:

TVIRTAPRADŽIAI

- 1. ILGIEJI BALSIAI:
výras, dūmai, lóva;
- 2. DVIBALSIAI:
láimė, léisti, púodas;
- 3. DVIARSIAI:
kálnas, kélti, ménké.

ILGIEJI SKIEMENYS

- **KIRČIUOJAMI TVIRTAGALIŠKAI** kai kirčiuoto skiemens ilgasis balsis ar dvigarsis tariamas kiek lygiu ar kiek kylančiu tonu, pabrėžiamas antrasis dėmuo.

TVIRTAGALIAI

- 1. ILGIEJI BALSIAI:
Sódas, mėdis, rāgas;
- 2. DVIBALSIAI:
laũkas, laĩkas, šiėnas;
- 3. DVIARSIAI:
bałsas, ramstis, lankas;

KIRČIUOTĖS

- YRA KETURIOS. ATPAŽIŠTAMOS PAGAL DAUGISKAITOS NAUDININKĄ IR GALININKĄ.

■ **M**

- 1. *kárvė*, 2. *kiáulė (rātas)*, 3. *arklỹs (kálnas)*, 4. *avis (vaĩkas)*.

1 kirčiuotė

- ŽODŽIAI VISADA KIRČIUOJAMI PASTOVIAI TAME PAČIAME SKIEMENYJE TA PAČIA PRIEGAIDE. ESANT KIRČIUI ANTRAME NUO GALO SKIEMENYJE, PRIEGAIDĖ YRA TVIRTAPRADĖ.

1 kirčiuotė.

Dviškiemeniai daiktavardžiai

- Šaknis visada tvirtapradė, kirtis pastovus šaknyje:

V. brólis	bróliai
G. brólio	brólių
D. bróliui	<u>bróliams</u>
G. brólį	<u>brólius</u>
Įn. bróliu	bróliais
Vt. brólyje	bróliuose

1 kirčiuotė

- *duona, jura, kaina, brolis, amžius*
- *firma, bankas, filmas, pauzė, teisė.*

Dvejopai galima kirčiuoti:

- *yda* 1 ir *yda* 4
- *oda* 1 ir *oda* 4
- *proga* 1 ir *proga* 4
- *lešos* 1 ir *lešos* 4
- *rušis* 1 ir *rušis* 4

1 kirčiuotė.

Daugiaskiemeniai daiktavardžiai

Pagal šią kirčiuotę kirčiuojami daiktavardžiai su šiomis kirčiuotomis priesagomis:

- **-aitis, -aitė** (*vaikáitis, mergáitė*, bet *aukštáitis, aukštáitė, žemáitis, žemáitė*),
- ėčia** (*pasakėčia, akėčios*), **-ėjas, -ėja** (*kirpėjas, kirpėja*), **-ėnas, -ėnė** (*Atėnė, indėnai*), **-ýba** (*vadyba*), **-ýbė** (*puikýbė*),

1 kirčiuotė.

Daugiaskiemeniai daiktavardžiai

-iena (*naujíena*), **-ienė** (*karalíenė*; išskyrus valgių pav.), **-ýna** (*lentýna*), **-ýnas** (*beržýnas*), **-ýtis, -ė** (*mergýtė*), **-ójas** (*artójas, sienójas*), **-ókšnis** (*upókšnis*), **-ónis, -ónė** (*ligónis, ligónė*), **-óvé** (*bendróvé, daržóvé*), **-úkštis, -úkštė** (*berniúkštis, mergiúkštė*) ir kt.

1 kirčiuotė.

Daugiaskiemeniai daiktavardžiai

Kirtis ne priesagoje — **-ana** (*garbana, liekana*); **-iava** (*baudžiava, painiava*); **-ėlis, -ė** (*numirėlis, nevykėlis*); **-ena** (*sniiegena, dvėseną*); **-estis** (*mokestis, rūpestis*); **-imas** (*pylimas, gėrimas, klausimas*); **-ymas**: *mąstymas, rašymas* (išimtis *baltymas* 3^b); **-ininkas** (*mokslininkas, bitininkas* (padaryti iš 1 ir 2 kirčiuočių daiktavardžių); **-sena**: *eisena, vartosena*; **-tojas** (*mokytojas, gydytojas*).

1 kirčiuotė.

Daugiaskiemieniai daiktavardžiai

su šiais kirčiuotais priešdėliais:

añt- (*añtspaudas*), **apý-** (*apýlinké*), **ãt-** (*ãtgarsis*), **ĩ-** (*ĩnašas*), **iš-** (*ištuoka*),

núo- (*núomoné*), **pér-** (*pérkéla*), **peř-** (*peřkaktis*), **pó-** (*pósūkis*),

príe- (*príemoné*), **príeš-** (*príešnuodis*), **pró-** (*prósenelis*), **sá-** (*sávoka*),

sám- (*sámbūris*), **sán-** (*sántykis*) ir kt.;

1 kirčiuotė.

Daugiaskiemieniai daiktavardžiai

Tarptautiniai daiktavardžiai su šiomis priesagomis:

-ánsas (*balánsas, seánsas*), **-ántas** (*debiutántas, variantas*), **-éjas, -éja** (*choréjas, aléja*), **-èrnas** (*koncèrnas, ekstèrnas*), **-èrtas** (*ekspèrtas*), **-òrtas** (*ekspòrtas, kuròrtas*), **-òrdas** (*rekòrdas*), **-ũrsas** (*konkũrsas*).

Sukirčiuokite

Steigéjas 1, nuosavybė 1, teisy nas 1, naujovė 1; gynyba 1, netesybos 1; apylinkė 1, įtaka 1, sandėris 1, sąskaita 1.

dalyvavau konkurse 1, turiu klausimų 1, gerbiu vertybes 1, išgirsti nuosprendį 1, civilinę atsakomybę 1.

2 kirčiuotė

- VISŲ ŽODŽIŲ KIRTIS VISADA ŠOKINĖJA IŠ ANTRŲ NUO GALO SKIEMENS Į PIRMĄ NUO GALO SKIEMENĮ.
- PIRMAS NUO GALO SKIEMUO KIRČIUOTAS KAIRINIŲ KIRČIO ŽENKLU BŪNA TRUMPAME VNS. ĮNAGININKE, TRUMPAME VNS. VIETININKE IR DGS. GALININKE; TAIP PAT MOTERIŠKOS GIMINĖS VNS. VARDININKE, KAI YRA GALŪNĖ -a.

2 kirčiuotė. Dvisk. daiktavardžiai

Šaknis tvirtagalė arba trumpa, kirtis daugiskaitos naudininke (N.) visada yra šaknyje, o galininke (G.) – galūnėje.

V. rankà	rañkos
G. rañkos	rañkų
D. rañkai	rañkoms
G. rañką	rankàs
Įn. rankà	rañkomis
Vt. rañkoje	rañkose

2 kirčiuotė

Šios kirčiuotės žodžių kirčiuojama vns. Įn., vns. Vt. ir dgs. G. galūnės, plg.:

- *knyga, prekė* (*knygas, prekes*),
- *dalykas* (*dalykų, dalyke, dalykus*),
- *miestas* (*miestų, mieste, miestus*),
- *rožė* (*rožė, rožes*),
- *peilis* (*peilių, peilius*).

2 kirčiuotė

Taip pat ir tarptautiniuose žodžiuose:

- **biūras** (su *biurù, biurè, biurùs*),
- **ceñtas** (su *centù, centè, centùs*),
- **ceñtras** (su *centrù, centrè, centrùs*),
- **dozė** (*dozè, dozès*),
- **kontrāktas** (su *kontraktù, kontraktè, kontraktùs*),
- **stijlius** (*stiliùs*),
- **tipas** (su *tipù, tipè, tipùs*).

2 kirčiuotė. Daugiaskiemeniai daiktavardžiai

Pagal šią kirčiuotę kirčiuojami daiktavardžiai su šiomis priesagomis: **-ainis** (*saldainis*), **-ainė** (*svetainė*), **-ālius, -ālė** (*miegālius, miegālė*), **-ėklis** (*varvėklis*), **-ėlis, -ėlė** (*bernėlis, mergėlė*), **-ėlis** (*kartėlis*), **-ėlė** (*arbatėlė*), **-ėsis** (*degėsis*), **-ėstas** (*skanėstas*), **-iėnė** (*uogiėnė*), **-iėtis, -iėtė** (*vilniėtis, vilniėtė*), **-yklà** (*šaudyklà*), **-yklė(s)** (*taupyklė*), **-yñė(s)** (*sūpyñės*), **-yštė** (*draugyštė*).

2 kirčiuotė. Daugiaskiemeniai daiktavardžiai

-ōkas, -ōkė (*naujōkas, naujōkė*), **-ōklis, -ōklė** (*svajōklis, svajōklė*), **-ōnė** (*keliōnė*), **-ōtė** (*mazgōtė*), **-ōvas, -ōvė** (*užsakōvas, užsakōvė*), **-uōklis, -uōklė** (*matuōklis, matuōklė*), **-uōlis, -uōlė** (*gražuōlis, gražuōlė*), **-ūnas, -ūnė** (*klajūnas, klajūnė*); išskyrus tikrinius dktv. – jie tvirtapradžiai, *Perkūnas*) ir kt.

2 kirčiuotė. Daugiaskiem. dktv.

Tarptautiniai daiktavardžiai su šiomis priesagomis: **-eñtas** (*dokumeñtas, pacieñtas*), **-iėrius** (*inžiniėrius*), **-yrà** (*satyrà*), **-yñras** (*turnyñras*), **-yvà** (*alternatyvà, direktyvà*), **-yñvas** (*kolektyñvas*), **-ōrius** (*kalendōrius*), **-ūnas** (*taifūnas, Neptūnas*), **-ūrà** (*kultūrà*), **-ėlė** (*novėlė*), **-ėras** (*barjėras*), **-ėtas** (*bufėtas, komitėtas*), **-ėzė** (*hipotėzė*), **-grāfas** (*paragrāfas*), **-istas** (*artistas*), **-izas** (*servizas*), **-izė** (*hidrolizė, bet anālizė*), **-izmas** (*romantizmas*), **-ōmas** (*atōmas*), **-ōnas** (*telefonas, talōnas*), **-ōsas** (*chaōsas, bet kōsmosas*), **-lōgas** (*psicholōgas*), **-skōpas** (*mikroskōpas*).

Teisės terminija

Pagal antrąją kirčiuotę kirčiuojama daug priesaginių teisės terminų:

- **-imas**: *įspėjimas, nusikaltimas, suėmimas*;
- **-istas**: *kriminalistas, recidyvistas*.
- **-umas**: *kaltumas, teistumas*;
- **-ovas**: *ieškōvas, atsakōvas*.
- **-ūrà**: *advokatūrà* ir kt.

Sukirčiuokite

- *analogas* (*analogu*) 2, *faktas* (*faktus*), *kontrolė* (su *kontrolė*) 2; *ginčas* (*ginče*) 2; *protokolas* (*protokole*) 2;
- *susipažinau su dokumentu* 2, *pritaikiau naujus metodus* 2, *nuspręsti kelis dalykus* 2, *nusikalstamas grupuotes* 2, *ekonominius nusikaltimus* 2, *atskleisti žmogūdystę* 2, *psichologiniu smurtu* 2, *susitikti su atsakovu* 2, *teismo sprendimu* 2, *sekė pareigūnus* 2.

3 kirčiuotė

- DVISKIEMENIAI ŽODŽIAI ANTRAME NUO GALO SKIEMENYJE TAM TIKRUOSE LINKSNIUOSE KIRČIUOJAMI TVIRTAPRADIŠKAI.
- DVISKIEMENIAI ŽODŽIAI GALŪNĖJE KIRČIUOJAMI KAIRINIŲ KIRČIO ŽENKLU VNS. IR DGS. VIETININKUOSE.
- DVISKIEMENIŲ ŽODŽIŲ DGS. GALININKAS ANTRAME NUO GALO SKIEMENYJE VISADA BUS KIRČIUOJAMAS TVIRTAPRADIŠKAI.
- DVISKIEMENIŲ ŽODŽIŲ DGS. NAUDININKAS BUS KIRČIUOJAMAS DEŠININIŲ KIRČIO ŽENKLU PIRMAME NUO GALO SKIEMENYJE.
- DVISKIEMENIŲ ŽODŽIŲ DAUGISKAITOS AKCENTAS – IŠSKYRUS DGS. GAL. VISI ŽODŽIAI BUS KIRČIUOJAMI GALŪNĖJE (KARTAIS IŠIMTIS VNS. VRD.).

3 kirčiuotė

Šaknis tvirtapradė, kirtis nepastovus (daugiskaitos naudininke visada galūnėje, o galininke – šaknyje).

V. aikštė	áikštės
G. aikštės	aikščių
N. áikštei	<u>aikštėms</u>
G. áikštę	áikštes
Įn. áikšte	aikštėmìs
Vt. aikštėjė	aikštėsė

3 kirčiuotė

- Trečiosios kirčiuotės pavyzdžiai:

arklỹs – arklíams – árklis

galvà – galvóms – gálvas

širdis – širdims – širdis

sūnus – sūnùms – súnus

3A IR 3B KIRČIUOTĖS

- JOS YRA TIK TRISKIEMENIŲ ŽODŽIŲ.
- KIRTIS ŠOKINĖJA KAIP IR TREČIOS KIRČIUOTĖS ŽODŽIŲ, TIK IŠ PIRMO NUO GALO SKIEMENIO Į TREČIĄ NUO GALO SKIEMENĮ.
- JEI TREČIAS NUO GALO SKIEMUO YRA TVIRTAPRADIS, KIRČIUOJAMA DEŠININIŲ IR YRA 3A KIRČIUOTĖ.
- JEI TREČIAS NUO GALO SKIEMUO TVIRTAGALIS, KIRČIUOJAMA RIESTINIŲ IR YRA 3B KIRČIUOTĖ.

Leidiny (3a)

V. leidinỹs	leidiniaĩ
K. léidinio	leidinių
N. léidiniui	<u>leidiniáms</u>
G. léidinį	léidinius
Įn. léidiniu	leidiniaĩs
Vt. leidinyjė	leidiniosė

Pāveldas (3b), akiniaĩ (3b)

V. pāveldas	V. akiniaĩ
K. pāveldo	K. akinių
N. paveldui	N. <u>akiniáms</u>
G. pāveldą	G. ākinius
Įn. pāveldu	Įn. akiniaĩs
Vt. paveldė	Vt. akiniosė

3 kirčiuotė

Pagal 3-ios rūšies kirčiuotes kirčiuojami daiktavardžiai su šiomis priesagomis: -**alas** (pāmušalas), -**ėlė** (siurbėlė), -**esys** (elgesys), -**inas** (pātinas), -**inys** (mokinys), -**ulas** (buībulas), -**ulys** (kosulys (3a)), -**umā** (žemumā), -**urys** (žiburys) ir kt.

Sukirčiuokite terminus

- *leškinj* (vns. G.), *priežastis* (dgs. G.), *padariniu* (vns. Įn.), *sutartis* (dgs. G.).
- *Su pažyma, su parama, su paskola.*

4 kirčiuotė

- ŠAKNIS VISADA BUS TVIRTAGALĖ ARBA TRUMPOJI.
- KIRTIS DGS. NAUDININKE AR GALININKE VISADA BUS GALŪNĖJE.

4 kirčiuotė

Šaknis tvirtagalė arba trumpoji, o kirtis nepastovus (daugiskaitos naudininke ir galininke visada galūnėje – beveik visuose dgs. linksniuose kirtis galūnėje).

V. nāmas	namaĩ
G. nāmo	namų
N. nāmui	<u>namáms</u>
G. nāmą	<u>namùs</u>
Įn. namù	namaĩs
Vt. name	namuosė

4 kirčiuotė

algà – algóms, algàs
gumà – gumóms, gumàs
rentà – rentóms, rentàs
vertė – vertėms, vertès,
spaudà – spaudóms, spaudàs
smulkmė – smulkmėms, smulkmès

Terminija

Yra nemažai 4 kirčiuotės teisės terminų, plg.: *baudà, bylà, globà, kratà, veikà, žalà, žymà; bausmė, kaltė, vertė.*

Sangražiniai daiktavardžiai

Sangražiniai daiktavardžiai išlaiko vardininko kirtį visuose linksniuose ir yra pirmosios kirčiuotės, pvz.: *kreipimasis*, *kreipimosi*, *kreipimuisi*, *kreipimąsi*, *kreipimusi*, *kreipimesi*.

Daugiskaitoje kartais vartojamas vardininkas ir kilmininkas: *kreipimaisi*, *kreipimūsi*.

Daiktavardžiai su priesaga -ininkas, -ė

Daiktavardžių su priesaga *-ininkas, -ė* kirčiavimas priklauso nuo pamatinio žodžio daugiskaitos naudininko kirčio vietos.

- Jei pamatinio žodžio daugiskaitos naudininkas kirčiuojamas ne gale (1 ir 2 kirčiuotės žodžiai), tai vedinys išlaiko kirčio vietą ir priegaidę, ir yra 1 kirčiuotės, pvz.: *būrtininkas* (*būrtams*).

Daiktavardžiai su priesaga -ininkas, -ė

Jei pamatinio žodžio daugiskaitos naudininkas kirčiuojamas gale (3 ir 4 kirčiuotės žodžiai), tai vedinys kirtį turi priesagoje ir yra 2 kirčiuotės, pvz.: *tautiniñkas* (*tautóms*), *kalbiniñkas* (*kalbóms*).

NB. Yra nemažai išimčių.

Sukirčiuokite

- *Liudininkas, tarpininkas, verslininkas;*
- *Valdininkas, šalininkas.*

ŽODŽIO GALO TAISYKLĖ

- ILGAS KIRČIUOTAS ŽODŽIO GALO SKIEMUO VISADA TURI TVIRTAGALĘ PRIEGAIDĘ (RIESTINIS ŽENKLAS)

IŠIMTIS:

- DGS. NAUDININKO FORMA, KIRČIUOJAMA DEŠININIU:
- PENKIÓMS, MOKINIÁMS, BET AVÌMS.

ŽODŽIO GALO TAISYKLĖ

- Kirčiuotas galūninis skiemuo, jeigu jo pagrindą sudaro ilgas balsis ar dvibalsis, beveik visuomet turi tvirtagalę priegaidę, pvz.:

gaidỹs, tėvai, any, tokie, sakỹs, paskui, aukštỹn, gerỹn.

ŽODŽIO GALO TAISYKLĖ

Vienskiemeniai žodžiai, jeigu jų pagrindą sudaro ilgasis balsis ar dvigarsis, beveik visuomet turi tvirtagalę priegaidę, pvz.:

ar, añt, dēl, jō, juō, kō, kōl, kuō, kur, per, pō, prie, taip, ties, vėl, virš.

ANTROJO NUO GALO SKIEMENS TAISYKLĖ

- JEI KAITOMO ŽODŽIO ANTRAS NUO GALO SKIEMUO YRA TRUMPAS ARBA ILGAS IR TVIRTAGALIS, TAI KIRTIS TAM TIKROSE TO ŽODŽIO FORMOSE BŪTINAI ŠOKA Į GALŪNĘ.
- 1. MOT. G. VNS. VARDININKA;
- 2. DGS. GALININKA;
- 3. TRUMPAJĄ VNS. ĮNAGININKA;
- 4. TRUMPAJĄ VNS. VIETININKA.

ANTROJO NUO GALO SKIEMENS TAISYKLĖ

- VNS. V. rañką – rankà
- DGS. G. rāštas – raštùs; peĩlis – peiliùs; ùpė – upès; vaĩsius – vaisiùs
- VNS. Įn. raštù, peiliù, upė
- VNS. Vt. raštė

ANTROJO NUO GALO SKIEMENS TAISYKLĖ

Ši taisyklė taikoma ir kirčiuojant asmenvardžius ir vietvardžius, plg.:

- *Astà (Āstą) – Astà,*
- *Loretà (Lorètą) – Loretà*
- *Maròkas – Marokė.*

Sukirčiuokite

- *Saldainiu – saldainius; miegalius – miegales, būreliu – būrelius; vadovėliu – vadovėlius; džiūvėsiu – džiūvėsius; miestiečiu – miestiete; su draugija – draugijas; su mokykla – mokyklas; pranešimu – pranešime – pranešimus; darbininkus – darbininkes; pirmoku – pirmokus; kelione – keliones; žinute – žinutes; vadovu – vadove – vadovus*

Sukirčiuokite

- *rungtynes; lėktuvu – lėktuve – lėktuvus; parduotuve – parduotuves; bičiuliu – bičiule; pranašumu – pranašumus; seniūnu – seniūne – seniūnus; dalyviu – dalyve – dalyvius.*

Sukirčiuokite terminus

advokatus, areštine, akte, auditu, biudžete, hipotezes, konfliktu, procedūras, konsulate, ekspertize, su juristu, paragrafe, perspektyvas, kriminalistus, draudime, atsakovu, konkurse, dokumentus, interesus, projekte, procesu, hipoteka, pagal reglamentą.

Padėtinio ilgumo arba atvirojo skiemens taisyklė

- Jei skiemens centrą sudaro ilgasis balsis *a* arba *e*, tai tas skiemuo visada kirčiuojamas riestiniu kirčio ženklu: *lāpas, rātas*.

Sudurtiniai žodžiai

- Kirčiuotas ilgasis jungiamasis balsis, išskyrus *-(i)a-*, turi tvirtapradę priegaidę, pvz.: *teisėsauga, kalbotyra, dailyraštis, kojūgalis.*
- Kirčiuotas pirmasis dėmuo paprastai išlaiko pamatinio žodžio priegaidę, pvz., *veidrodis (veidas).*
- Kirčiuotas antras dėmuo dažniausiai turi tvirtagalę priegaidę, pvz.: *savanauudis, baltaveidis.*

Būdvardžių kirčiavimas

- **Dviskiemeniai būdvardžiai.** Kirčiuojami dviem kirčiuotėmis, kurios beveik atitinka dviskiemenių daiktavardžių **3** ir **4** kirčiuotes.
- **Priesaginiai būdvardžiai** gali būti kirčiuojami **1** arba **2** kirčiuotėmis.

Dviskiemeniai būdvardžiai. 3 kirčiuotė

Kirčiuojama dgs. N. – galūnė, o dgs. G. – antras nuo galo skiemuo turi tvirtapradę priegaidę, pvz.:

- *jauniems – jaunus, jaunoms – jaunas*
- *pestiems – pesčius, pesčiuoms – pesčius*

Dviskiemeniai būdvardžiai

- 3-ioji kirčiuotė. Vns.

V. báltas	baltà
K. bálto	baltôs
N. baltám	<u>báltai</u>
G. báltą	báltą
Įn. <u>báltu</u>	<u>báltu</u>
Vt. baltamė	baltojė

Dviskiemeniai būdvardžiai

- 3-ioji kirčiuotė. Dgs.

N. baltì	báltos
G. baltŭ	baltŭ
N. baltíems	baltóms
G. báltus	báltas
Įn. baltaĩs	baltomis
Vt. baltuosė	baltosė

Dviskiemeniai būdvardžiai. 4 kirčiuotė

- Kirčiuojama dgs. N. Ir G. **galūnė**:
*lengvíems – lengvùs, gražíems – gražiùs,
tuštíems – tuščíùs.*
- Linksniuojant kirtis iš galūnės šokinėja į priešpaskutinį skiemenį, kuris būna arba tvirtagalis, arba trumpas, pvz.:
lengva, grāžy, tūščiā.

Dviskiemeniai būdvardžiai

- 4-oji kirčiuotė. Vns.

V. māžas	mažà
K. māžo	mažōs
N. mažám	māžai
G. mažą	māžą
Įn. mažù	mažà
Vt. mažamė	mažoė

Dviskiemeniai būdvardžiai

- 4-oji kirčiuotė. Dgs.

V. māži	māžoš
K. mažŭ	mažŭ
N. mažiems	mažóms
G. mažùs	mažàs
Įn. mažaĩs	mažomis
Vt. mažuosė	mažosė

Daugiaskiemeniai būdvardžiai 1 kirčiuotė

- **-ėtas, -a**, pvz.: *démėtas, -a; dulkėtas, -a; duobėtas, -a*
- **-ingas, -a**, pvz.: *abejingas, -a; atsakingas, -a; dėkingas, -a*
- **-ytas, -a**, pvz.: *akýtas, -a; dantýtas, -a*
- **-yvas, -a**, pvz.: *ankstývas, -a*
- **-(er(i)opas, -a**, pvz.: *dvejópas, -a; daugeriópas, -a.*

Daugiaskiemeniai būdvardžiai 1 kirčiuotė

- **-(i)uotas, -a**, pvz.: *bangúotas, -a; kalnúotas, -a; langúotas, -a; sparnúotas, -a*
- **-ókas, -a**, pvz.: *ankstókas, -a; didókas, -a*
- **-ónas, -a**, pvz.: *geltónas, -a; raudónas, -a*
- **-ótas, -a**, pvz.: *barzdótas, -a; šakótas, -a*

Daugiaskiemeniai būdvardžiai 1 kirčiuotė

Priešdėliniai vediniai:

- **apy-**, pvz.: ap**y**baltis, -ė
- **po-**, pvz.: p**o**baltis, -ė
- **prie-**, pvz.: pr**i**ekurtis, -ė

Daugiaskiemeniai būdvardžiai 1 kirčiuotė

Išimtyt. Leidžiama dvejomai kirčiuoti:

- sąmo**j**ingas, -a 1, s**ą**mojingas, -a 1
(: s**ą**mojis)
- sąžini**ng**as, -a 1, s**ą**žiningas, -a 1
(: s**ą**žinė)
- teis**ė**tas, -a 1, t**ė**isėtas, -a 1
(: t**ė**isė)

Daugiaskiemeniai būdvardžiai 2 kirčiuotė

Priesagos kirčiuojamos riestiniu
arba kairiniu kirčio ženklu:

- -a**i**nis, -ė, pvz.: dešimt**a**inis, -ė
- -ė**i**lis, -ė, pvz.: jaun**ė**lis, -ė
- -y**i**lis, -ė, pvz.: maž**y**lis, -ė
- -i**n**is, -ė, pvz.: darb**i**nis, -ė

Daugiaskiemeniai būdvardžiai 3a ir 3b kirčiuotės

3a kirčiuotė:

alkan**i**ems – **á**lkanus (3a)

3b kirčiuotė:

purvin**i**ems – pur**v**inus (3b);

sklidin**i**ems – skl**i**dinus (3b)

Daugiaskiemeniai būdvardžiai 3a ir 3b kirčiuotės

Priesagos:

-anas (**v**arganas), -imas (**a**rtimas), -
inas (**k**upinas), -išas (**v**ėnišas).

Priešdėliai (I linksn.):

at- (**ā**tbulas), ap- (**ā**pskritas),

nuo- (**n**úosavas), pra- (**p**rāviras) ir t. t.

Daugiaskiemeniai būdvardžiai. 4 kirčiuotė

Kirtis dgs. N. Ir dgs. G. – galū**n**ėje.

4 kirčiuote kirčiuojami priešdėliniai 2
linksniuotės būdv. (su galūne -
us), pvz.:

- apsukr**us**, atsarg**us**, įdom**us**,
nuosekl**us**, pador**us**, priekab**us**,
suman**us**.

Būdvardžiai su priesaga *-inis*

Būdvardžiai su priesaga *-inis*, *-ė*, padaryti iš žodžių, kurių daugiskaitos kilmininke (naudininke) kirčiuojamas priešpaskutinis skiemuo, išlaiko tų žodžių kirtį bei priegaidę ir yra pirmosios (1) kirčiuotės, pvz.:

- *rankà* (*rañky, rañkoms*) – *rañkinis, -ė*;
- *mokyklà* (*mokỹklų*) – *mokỹklinis, -ė*.

Būdvardžiai su priesaga *-inis*

Būdvardžiai su priesaga *-inis*, *-ė*, padaryti iš žodžių, kurių daugiskaitos kilmininke (naudininke) kirčiuojamas priešpaskutinis skiemuo, išlaiko tų žodžių kirtį bei priegaidę ir yra pirmosios (1) kirčiuotės, pvz.:

- *rankà* (*rañky, rañkoms*) – *rañkinis, -ė*;
- *mokyklà* (*mokỹklų*) – *mokỹklinis, -ė*.

Būdvardžiai su priesaga *-inis*

Būdvardžiai su priesaga *-inis*, *-ė*, padaryti iš žodžių, kurių daugiskaitos kilmininke (naudininke) kirčiuojama galūnė ar trečiasis (ketvirtasis) nuo galo skiemuo, turi kirčiuotą priesagą ir yra antrosios (2) kirčiuotės, pvz.:

- *nāmas* (*namy, namáms*) – *naminis, -ė*,
- *eilė* (*eilių, eilėms*) – *eilinis, -ė*,
- *visúomenė* (*visúomenių*) – *visuomeninis, -ė*,

Būdvardžiai su priesaga *-inis*

Tikrinti pagal dgs. naudininką (kilmininką):

- *asmenims* – *asmeninis* (2)
- *kaklams* – *kaklinis* (2)
- *maistams* – *maistinis* (2)
- *lytims* – *lytinis* (2)
- *planams* – *planinis* (2)
- *buitims* – *buitinis* (2)

Sukirčiuokite:

- *Žieminis, asmeninis, žiedinis, planinis, vaizdinis, tautinis, brūkšninis, dieninis, lapinis, daiktinis, maistinis, proginis, kaklinis, spalvinis, nulinis, rajoninis, asmeninis.*
- *įstatinis kapitalas, kasacinis skundas, tarptautinė teisė, kriminalinė policija.*

Būdvardžiai su priesaga *-inis*

Iš tarpt. žodžių su *-ija, -ika* padaryti būdvardžiai išlaiko pamatinio žodžio kirčio vieta, t. y. kirčiuojami šaknyje:

Alergija – *alerginis, farmacija* – *farmacinis, operacija terapija* – *terapinis, psichiatrija* – *psichiatrinis*

Sukirčiuokite sudėtinius terminus:

asmeninė atsakomybė, asmenine atsakomybe, asmeninėje atsakomybėje;
buitinis konfliktas, buitiniu konfliktu, buitiniame konflikte;
grupinis nusikaltimas, grupinius nusikaltimus;
administracinė atsakomybė, administracine atsakomybe;
informacinės technologijos, informacinėmis technologijomis.

Įvardžiai

Kaip **pirmosios** kirčiuotės būdvardžiai kirčiuojami įvardžiai *anóks, -ia, kitóks, -ia, vienóks, -ia, visóks, -ia* (kaip *vienódas, -a*), *šítoks, -ia* (kaip *visíškas, -a*).

Įvardžiai

Įvardžiai *jóks, kóks, šióks, tóks, kažkóks, kiekvienas* kirčiuojami **trečiaja** kirčiuote.

Taigi su *jókiu, kókiu, šiókiu, tókiu, kažkókiu, kiekvienu daiktu, tókius daiktus, tókia knyga.*

Veiksmažodžių bendratys

- Kirčiuotos bendraties priesagos visada tvirtapradės:
- *šienáuti, kūrėnti, maitĩnti, skaitýti, skrajóti, kirčiúoti.*

NB. Priegaidę išlaiko ir išvestinės formos, padarytos iš bendraties.

Tvirtapradės bendratys ir *būti* (nes *buvo*), *pūti* (nes *puvo*), *gýti* (nes *gijo*), *rýti* (nes *rijo*).

Išvestiniai daiktavardžiai

iš tokių veiksmažodžių padaryti daiktavardžiai ar kitos (tam tikros) veiksmažodžio formos (išskyrus būsimojo laiko trečiąjį asmenį), tą priegaidę išlaiko, pvz.: *laidúoti – laidúotojas, valdýti – valdýtojas.*

Prieveiksmiai

- Prieveiksmių su formantu **-(i)ai** kirčio vieta sutampa su pamatinio žodžio dgs. Naudininko kirčio vieta: *apsukriaij* (nes *apsukriems*), *pigiaij* (nes *pīgiems*).

Yra išimčių.

- Dvejopai galima kirčiuoti: *jdomiai, padoriai, patogiai, maloniai, pavydžiai, sąžiningai, teisėtai.*